

Narkomaania ravi ja rehabilitatsioon

Narkomaania ravi eristatakse mitmeid meetodeid, mille valikul lähtutakse patsiendi füüsilisest ja vaimsest tervisest, narkootikumide tarvitamise kestusest, tarvitavatest narkootikumidest ning valmisolekust narkootikumidest loobuda. Arvestama peab ka abivajaja vanuse ja sooga, tema perekondliku ja sotsiaalse olukorraga ning ka kultuuriliste erinevustega. Ravi eesmärgid võivad olla erinevad - narkootikumide tarvitamisest kohene loobumine, järkjärguline lõpetamine, võõrutusnähtude leevendamine või sõltuvusega toimetulemine olukorras, kus täielikult loobuda ei ole võimalik.

Opioidsõltuvuse asendusravi eesmärgiks on opioidsõltuvusega isikute elukvaliteedi ja heaolu parandamine. Ravi osutamisel lähtutakse opioidsõltuvuse kliinilisest protokollist ja Maailma Terviseorganisatsiooni soovitudest. Opioidsõltuvuse ravi osaks on psühhosotsiaalneabi, mida toetatakse igapäevaselt manustatava ravimiga (Eestis peamiselt kasutatav ravim on metadoon). Ravil võivad olla erinevad eesmärgid, milleks võib olla opioidide kuritarvitamise lõpetamine või vähendamine, opioidide tarvitamisega kaasnevate kahjude vähendamine. Mida pikem on raviperiood, seda enam on võimalik tegeleda patsiendi psühholoogiliste ja sotsiaalsete probleemidega, sealhulgas luua kontakt töövõime- ning hoolekandesüsteemidega ning aidata patsient nendele teenustele. Stabiilse ravimiannuse saavutamisel võib inimene ravil viibida pikema perioodi jooksul (aastaid), mis ei tähenda, et ravi ei ole efektiivne.

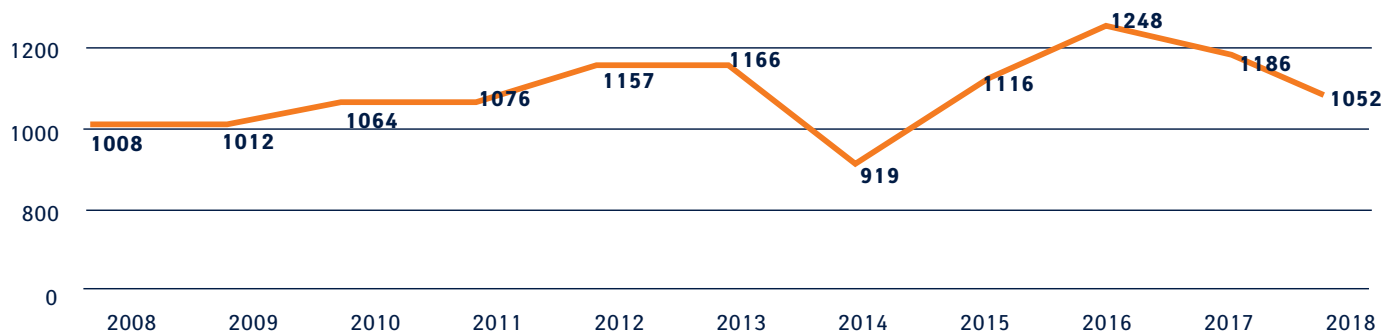

Asendusravis võib üldistavalt eristada kahte peamist lähenemist:

- **võõrutusravi**, mida on võimalik läbi viia astmeliselt ning mille edenedes igapäevast ravimi annust järkjärgult alandatakse eesmärgiga inimene opioididest võõrutada.
- **säilitusravi**, mille eesmärk on patsiendi tervisliku seisundi stabiliseerimine ning tema tervise ja psühhosotsiaalse seisundi parandamine ravimiannuse pikaajalise regulaarse manustamise abil ilma kindla ravi lõpetamise tähtajata.

Võõrutus- ja säilitusravi patsiente ei ole võimalik raviandmete põhjal eristada, kuna ravi eesmärk võib ravi käigus muutuda. Viimastel aastatel on opioidsõltuvuse asendusravi saanud üle 1000 inimese aastas (joonis 1). See arv sisaldab kõiki aasta jooksul ravil viibinud patsiente, sealhulgas aasta jooksul raviprogrammist lahkunud ja sellega liitunud patsiente.

Täpsema ülevaate asendusravi kohta 2016.–2018. aastal annab tabel 1 (riigieelarvest rahastatud ravikohad).

Joonis 1. Opioidsõltuvuse asendusravi saanud patsiendid 2008–2018 (Allikas: TAI 2018)

Suurem osa opioidsõltuvuse asendusravist rahastatakse riigieelarvest läbi Tervise Arengu Instituudi (TAI). Lisaks TAI-le rahastas perioodil 2015–2017 opioidsõltuvuse ravi AS Lääne-Tallinna Keskhaiglas Tallinna Linnavalitsus (Tallinnas elavate patsientide ravi). Tallinna linna poolt rahastatud teenuse maht oli aastate lõikes järgmine: 2015. aastal 132, 2016. aastal 127 ja 2017. aastal 70 patsienti. Tallinnas AS

Wismari haiglas on patsientidel võimalus saada ka tasuta asendusravi Suboxone (toimeained buprenorfiin ja naloksoon) baasil. Läbi aastate on ravil olnud keskmiselt 20–30 nn Suboxone patsienti aastas. Ka Pärnu Haiglas on arsti korraldusel võimalik saada opioidsõltuvuse asendusravi, mida üksikud patsiendid ka saavad.

Eestis pakuvad erinevaid narkomaaniravi teenuseid täiskasvanutele järgmised asutused:

1. Tallinn

- AS Lääne-Tallinna Keskhaigla psühhiaatriakeskus
- AS Lääne-Tallinna Keskhaigla nakkuskliinik (kombineeritud ARV-ga)
- OÜ Tervisekeskus Elulootus
- AS Wismari Haigla

8. Tallinn

AS Wismari Haigla

Asendusravi teenusepakkujad

Statsionaarse rehabilitatsiooni teenusepakkujad

Statsionaarse võõrutusravi teenusepakkujad

Joonis 2. Erinevad täiskasvanute narkomaaniravi võimalused (Allikas: TAI 2018)

2. Kiviõli/Jõhvi

OÜ Corrigo

3. Sillamäe

OÜ Aasa Kliinik

4. Narva

OÜ Narva Sõltuvuse Ravikeskus

6. Sillamäe

SA Viljandi Haigla

5. Tartu

Tartu Ülikooli kliinikum

7,9 Viljandi

SA Viljandi Haigla

Lühiajalist statsionaarset võõrutusravi pakkusid 2018. aastal riigi rahastamisel AS Wismari Haigla ja SA Viljandi Haigla (SA Viljandi Haigla alustas teenuse pakkumisega 2017. aasta augustis). Ravile võivad pöörduda abivajajad kõikidest Eesti piirkondadest. Võõrutusravi on suunatud nii opioidide kui ka stimulantide tarvitajatele, eesmärgiga võõrutada patsient narkootikumidest. Võõrutusravi kestus on keskmiselt 2–4 nädalat, millele järgneb ambulatoorne järelravi või nõustamine. Wismari haiglas on viis voodikohta ning patsient peab tasuma esimese 10 päeva eest 2,50 eurot päevas, edaspidine ravi ja järelravi on kõigile patsientidele tasuta. SA Viljandi Haiglas on 10 tasuta voodikohta, vajadusel saab jätkata pikaajalises rehabilitatsiooniprogrammis.

Statsionaarset pikaajalist rehabilitatsiooni täisealistele pakub Eestis SA Viljandi Haigla oma kahes osakonnas Viljandis ja Sillamäel. Patsiendid võivad teenusele pöörduda kõikidest Eesti piirkondadest. Teenus ei ole ainespetsiifiline ja seda pakutakse nii naistele kui ka meestele. Vajadusel eelneb rehabilitatsioonile kuni 30-päevane võõrutusravi. Viljandi Haiglas on välja töötatud kolm erinevat rehabilitatsiooniprogrammi: opioidsõltuvusega patsientidele kuni üheksa kuud, stimulantidest sõltuvus olevatele patsientide-

le kuni neli kuud ja kannabinoidisõltuvuse korral keskmiselt üks kuu. Viljandi Haigla pakub teenust 55 ravikohal. Rehabilitatsiooni eesmärk on püsivate psüühikamuutuste saavutamine ja uute käitumismallide omandamine erinevate teraapiliste võtete ja spetsialistide nõustamise abil. Rehabilitatsiooni tulemusel paraneb isiku psüühiline ja füüsilise tervis ning sotsiaalsed toimetulekuoskused, inimene on võimeline elama igapäevaelu ja käima tööl. Teenus on patsiendile tasuta.

Statsionaarse rehabilitatsiooni lõpetanud isik võib soovi korral pöörduda **järelteenusele**, mille eesmärk on tagasilanguse ennetamine ja kliendi sotsiaalse kohanemise toetamine. Teenust osutatakse juhtumikorralduse põhimõttel ning see hõlmab ambulatoorset sotsiaalnõustamist, psühholoogilist nõustamist ja kogemusnõustamist. Teenus on suunatud nii tervenevatele sõltlastele kui ka nende lähedastele. Nõustamised on nii individuaalsed kui ka grupipõhised. Teenus on kättesaadav erinevates Eesti piirkondades (Tallinn, Jõhvi, Narva ja Viljandi, vajadusel digikanaleid kasutades (Skype jms)).

Tabel 1. Narkomaania ravi- ja rehabilitatsiooniteenuste mahud 2016–2018 (ainult riigieelarvest rahastatud teenused)

Teenus	2016		2017		2018	
	Kohtade arv	Patsientide arv	Kohtade arv	Patsientide arv	Kohtade arv	Patsientide arv
Täiskasvanud						
Asendusravi	610	1248	610	1186	610	1052
Statsionaarne rehabilitatsioon	47	118	47	156	55	209
Statsionaarne võõrutus	5	53	15	131	15	155
Kokku täiskasvanud		1419		1473		1416
Alaealised						
Statsionaarne rehabilitatsioon	16	19	16	32	16	14*
Statsionaarne võõrutus	4	133	4	152	4	151
Kokku alaealised		152		184		167

* teenus oli seoses ümberorganiseerimisega avatud ainult perioodil 01.01–30.06.2018. (Allikas: RTA 2016–2018, TAI)

Alaealiste ravi- ja rehabilitatsiooniteenused

OÜ Corrigo pakkus 2018. aasta esimesel poolel **statsionaarset rehabilitatsiooniteenust** kuni 18-aastastele sõltuvusaineid kuritarvitavatele noorukitele. Aasta teisest poolest senisel kujul teenust enam ei osutatud. Septembris 2018 alustas SA Ida-Viru Keskhaigla sõltuvusprobleemidega noorukitele teenuste osutamist ambulatoorsete vastuvõttudega. Teenus on üle-eestiline. Pakutakse erinevaid individuaalseid ja grupipõhiseid terapeutilisi sekkumisi sõltuvus- ja käitumisprobleemidega noortele vanuses kuni 18 ja nende lähedastele. Ravimeeskonda kuuluvad psühhiaater, õde, vaimse tervise õde, psühholoog, sotsiaaltöötaja ja noorsootöötajad. Sihtrühm on noored, kellel on sõltuvusainete tarvitamise probleemid, mis on tekitanud käitumise ja tervise probleeme. Ambulatoorselt teenuselt saab nooruki saata ka ööpäevaringsele teenusele Torujõe noortekeskuse, millega kaasneb hariduse jätkamise võimalus ning miljööteraapia.

SA Tallinna Lastehaigla pakub **lühiajalist statsionaarset võõrutusravi** sõltuvusprobleemidega noorukitele. Võõrutusravi kestab keskmiselt 2–4 nädalat. 2018. aastal oli kõige noorem ravil olnu 8-aastane ja kõige vanem 17-aastane (keskmine vanus 14 aastat). Tallinna Lastehaiglas sõltuvushäiretega laste ja noorukite üksuses statsionaarsel ravil viibivatele noorukitele on ette nähtud ka õppe- ja kasvatustöö, et pakuda noortele mõtestatud tegevust ja õpetada neile sotsiaalseid toimetulekuoskuseid. Lisaks pakutakse sõltuvusprobleemidega laste vanematele ja sarnaste probleemidega noorukitele regulaarset **grupipõhist teraapiat, pereteraapiat ning telefoninõustamist**. 2018. aastal toimus 735 telefoninõustamist ja 377 korral viidi läbi pereteraapiat.

Muud tervishoiuteenused

Sõltuvusprobleemidega alaealised saavad pöörduda regionaalsesse laste vaimse tervise keskustesse ja kabinetitesse. Laste vaimse tervise keskused pakuvad ambulatoorset vaimse tervise nõustamist erinevate probleemide korral. Personali koosisus on regioonide lõikes erisusi, kuid enamasti kuuluvad koosseisu lastepsühhiaater, kliiniline psühholoog, psühholoog, vaimse tervise õde, sotsiaaltöötaja ja logopeed. Vaimse tervise keskuse teenust pakub SA Tallinna Lastehaigla, SA Tartu Ülikooli Kliinikum, SA Pärnu Haigla ja SA Ida-Viru Keskhaigla. Lisaks keskustele on olemas ka regionaalsed vaimse tervise kabinetid, kus nõustamist on võimalik saada ka lähedastel.

Sõltuvusprobleemidega inimesed saavad pöörduda ambulatoorsele vastuvõtule **psühhiaatriakliinikutes** üldjärgjekorras. Ravikindlustatud patsientidele toimub ravi Eesti Haigekassa rahastamisel, kindlustamata patsient peab teenuse eest tasuma ise.

Eestis on sõltuvusravi võimalik jätkata ja saada ka **arestimajades ning vanglates**. Arestimajas on võimalik jätkata vabaduses või vanglas juba eelnevalt alustatud opioidsõltuvuse asendusravi (vangla ja ravikeskuse koostöös). Vanglates toimub tavaliselt esmane võõrutusseisundi ravi mitteopiatsete ravimitega ning vajadusel ka metadooniga.

Kanepi kuritarvitamine

Kanepitarvitajatele on alates 2018. aasta teisest poolest suunatud nõustamisprogramm VALIK, mille viivad läbi MTÜ Peaasjad Nõustamine nõustajad. Ühe kuni kuue nõustamissessiooni vältel suunavad nõustajad klienti tarvitamist vähendama või lõpetama. Aasta vältel on nõustamisel osalenud 75 inimest (sh 11 naist ja 64 meest), kellest suurem osa on teenusele pöördunud vabatahtlikult. Politsei ja prokuratuuri poolt on abivajajaid teenusele suunatud 24-l korral. Lisaks nõustamisprogrammile VALIK pakub alates 2019. aastast SA Viljandi Haigla lühiajalist raviteenust kanepisõltuvusega patsientidele.